

Intelektualen gerra

Polemikak badu soka luzea —ipuin luzea dela esango zuen Günter Grassek—, baina Kosovoko Gerrarekin leher-tu egin da. Ahaztuta bide zeuden manerak erakutsi dizki-gute intelektualek —filosofo, idazle, iritzigile eta politikolo-goak— eta sartu dira jokoan: iraun duen ia hiru hilabe-teetan —hau idazten ari naizela iragarri berri da Milosevi-cek onartu egin dituela NATOko baldintzak— polemika bizia gertatu da, eta mota guztietako iritziak dantzan iku-si ditugu kazeta, aldizkari eta argitalpenetan, kanpokoe-tan ingurukoetan baino gehiago.

Peter Handkek —nork bestela?— piztu zuen sua. Austriarrak Sarajevoko setioaren egun luzeetan bezala egin zuen, eta bonbardaketak hasi eta berehala iragarri zuen bera bazihoala Serbiara, eta bonbek hitz egiten zu-ten bitartean herri serbiarrarekin egon beste irtenbiderik ez zegoela. *Negu bidai*a. *Serbiarendako justizia* nobelan bos-niarrak ez ezik serbiarrak ere sofritzen ari zirela aldarrika-tzen zuen Handkek jarrera politikoki ez zuzena —iritzi korronte nagusiak errepikatzen du serbiarrak izan direla erasotzaileak— eta intelektualki arrazoitzeko zaila azal-tzen zuen horrela, Kosovoko deportazioak eta krimenak hasi zirenean ez baitzuen txintik ere esan.

Intelektual askoren gaitzespen eta mespretxua sortu zuten adierazpenok eta Susan Sontagek —hala behar zuen— berehala arrapostu zion. Estatubatuarrak parekatu zuen Handke Louis-Ferdinand Celinerekin —*Gauaren mu-turrerainoko bidai*a liburu zoragarriaren egilea, antisemita eta nazizale arbuiatua—, eta erantzun zuen serbiarren ar-tean jakina egon zitekeela jende ona, sofritzen ari zena, baina haiek zirela krisi honen guztiaren erantzuleak. Ge-rrek, askotan, gaitz handiagoak ekidin dituztela aipatu ondoren, gaia paratzen zuen mahai gainean: «Mundu ho-netan bada gaiztakeria jatorrizkoa, eta horregatik badira

gerra zuzenak; gerra hau, lardaskeriaz beteta egon arren, gerra zuzena izan da».

Bosniako gerrarekin gertatu bezala —orduan, Handke serbiarren herrietan bisitan zegoen bitartean, Sontagek Sarajevoko katakunbetan erakusten zuen Karadzic eta Mladicen garbiketa etnikoak ez zuela duintasuna akabatu, eta Samuel Becketten *Godoten zain* antzezlanaren prestatu eta aurkeztu zuen kandelen argi horixkaren epeltasunean—, eztabaida marea bezala zabaldu zen Europa osora. Kanean entzun ez den eztabaida kazeten behatokitatik jarraitu behar izan dugu.

Bi bandoak berehala nabarmendu dira: Sontagen alde —alegia, «zer edo zer egin beharra zegoen Milosevicen politika izugarria geldiarazteko» diotenak— atera dira, besteak beste, Günter Grass bera, Bernard-Henri Levy, Juan Goytisolo, Guillermo Cabrera Infante, Mario Vargas Llosa edo Alain Touraine. Esku hartzearen kontra mintzatu dira Noam Chomsky, Regis Debray, Manuel Vicent, Umberto Eco, Carlos Fuentes edo Jose Saramago. Mota honetako eztabaida ez zen sortu Vietnamgo gerraren garaitik, eta argigarri izan ez bada ere —gutxi izan dira jarrerak tinko eta garbiak erakutsi dituztenak, eta gehienek idazkietan edo mintzaldietan dudak ageri dira, errealitate konplikatuak eskatzen duen bezala—, gutxienez osasungarri bai. Intelektualaren lana duda ereitea bada, hau da, ezin ulertuzko zalantzen bidez nabarmen uztea ideiak oso garbiak edukitzea txarra eta inutila dela, orduan neurri batean hori lortu egin dute Europako intelektualek.

Eztabaidaguneak asko izan dira beraz, eta oso garrantzitsuak, horiek beraiek definitzen dutelako bere osotasunean Kosovon jokatu dena. Lehen diskusio handia genozidioaren inguruan jazo da: izan den ala ez. Bigarren eztabaida Slobodan Milosevic presidentearen inguruan gertatu da, alegia diktadore eta genozidaren titulua merezi duen edo hori amerikarren asmazioa ote den lasaiago probatzeko bere buru gainean azken arma modernoena. Puntu honetan Handkeren jarrerak bainoago Regis Debray filosofo frantziarrak harrotu zuen hautsa, Serbia barrerenean astebete egon ondoren idatzi zuen «Chirac presi-

denteari gutuna bidaiari batena» izeneko artikuluekin. Idazki jada famatuan François Mitterranden kontseilari ohiak esan zuen herriak ez duela diktadorea hiru aldiz jarraian aukeratzen eta kosovoarren ilara amaigabeak ez zirela izuaren ondorioa, baizik eta bonbardaketek eragin zituztela, ordura arte milaka batzuk baino ez baitziren izan erbestearen bidea aukeratu zutenak. Ukatzen zuen, halaber, genozidioa izan zenik Kosovon. Chomskyk berak ohartarazi du kontuz ibili behar dela genozidio eta holo-kausto bezalako hitzen erabilerarekin, eta Kosovon gertatu dena giza hondamendia izanda ere, bere ustetan ezin da judutarrekin gertatu zenarekin parekatu. Baina Frantzia inork ez du ahazten soilik Le Penen Fronte Nazionalak ukatu egin duela Jugoslavia ohian arrazaren araberrako garbiketa egon denik, eta iritzigile asko eta asko oldartu egin zaizkio Debrayri: «inoxente sekulakoa», «berriemaile txarra eta manipulatu» deitu izan diote komunikabideetan, giza eskubideen batzordeetan eta berriemaile berezien artean.

Jariora, egia esan, etengabekoa izan da. Juan Goytisolo esan du gerra halabeharrezkoa zela, Carlos Fuentesek kritikatu du parte hartzeak nazioarteko zuzenbidea hantzek gora jarri duela, Tabucchi gutxi hitz egin dela; Umberto Eco ama guztien galdera egin du —«bidegabekeria galarazteko zilegi al dugu gerra?»— eta Daniel Cohn-Benditek bota zuen Alemaniako Berdeen kongresu gatazka-tsuari: «Bortizkeria eta koldarkeriaren artean, bortizkeria hautatuko dut beti jendea bakarrik ez uzteko». Orduan Ismail Kadarek goratu zuen ahotsa.

El País Madrileko egunkarian argitaratutako «Infernaia Kosovo deitzen da» artikuluan Nobelerako behin baino gehiagotan proposatu izan den idazle albaniarra, literatura honek eman duen izen handiena, mintzatzen zen serbiarrek albaniar kosovoarren kontrako etnozidioaren arrazoi historikoen inguruan, eta ahapaldi ahantzezin batean azaltzen zituen bere izu eta bere mamu guztiak.

Kosovoko albaniarren suntsidura luze prestatutakoa izan da, basakeriaz, zinismoz, eta odol gogo izugarritz eta hori baieztatze behar diren lekukotasun guztiak eskura

daude. Masakrea gertatu baino lehenago oharpen guztiak aurkeztu ziren eta Presidenteen mahaietan, erakunde, liburu, egunkarien erredakzioetan, denetan pilatu ziren. Baina haiek ez zituzten oharpenak kontuan hartu. Europako eta mundu osoko kontzientzia iratzarri nahi izan dutenek isiltasun lotsagarria izan dute erantzuna. Hona hemen emaitza. Kosovon, egun, krimena irabazten ari da. Munduak izeberraren tontorra baino ez du ezagutzen. Laister, egi osoaren berri jakitean, ikaratu egingo da. Hori berehala gertatuko da, eta orduan askok eta askok ezin izango dute lasai lo egin.

Izan da ere tarteko joera bat, ezinegon handia sortu duena. Aldarri egin dute batzuek NATOren bonbardaketa geldiarazi eta Kosovori independentzia emateko. NATO ez, Milosevic ere ez, izan da lelo oso errepikatua. Denek sinatuko luketen moduko soluzioa, bistan da, baina inork ez du argitu hori nola lortzen den. Ez da ahaztu behar, gainera, historiak gogor epaitu dituela gune kritikoetan erdiko bidea aukeratzen dutenak, eta loriatu iritzi tinkoak erakusten dituztenak: faxismoaren gorakadari aurre egin beharra garaiz salatu zutenak, Vietnamgo gerraren zentzugabekeriaz ohartarazten zutenak...

Zergatik gertatu da horrelako kontzientzia zartakorik? Gerraren hotsa berriro Europako ateetan entzutea oso gogorra izan da, batez ere batasun politiko eta ekonomikoarekin —Ongizatearen Europa aurreratuan— horrelakorik berriro ez zela gertatuko iragartzen zigutenean, eta erbesteratutakoen ilara luzeko irudiek, lekukotasun gertu-gertukoek, erakutsi dute totalitarismoa eta fanatismoaren mamua ez dela erabat ezabatu mendebalde aurrerakoi, demokratiko eta kapitalistan. Alegia arriskua hor dugula, ate joka. Ez gaudela salbu, guri ere badagokigula...

Eta gure artean? Erabateko isiltasuna, desertua, basamortua. Gerra ez da guretako, ez da gurea. Guk aski dugu Lizarra-Garazirekin, eta Mayor Orejarekin. Ez dut iritzi bakar bat ere entzun edo irakurri ohikoena, munta handiko hainbeste gaiei buruz sermoia botatzeko prest egoten direnak denak. Pako Aristik idatzi du zeozer, Juan

Luis Zabalak beste zerbait, Emilio Lopez Adanek printza batzuk... faltan ditut nik denak, guztiak. Faltan ez bakarrik NATOren basakeria kritikatzeko —ez zen bada, hau, egitura militarren aurka bozkatu zuen herri antimilitarista eta borrokalaria?—, faltan, batez ere, kosovoarren zampaketa eta genozidioa salatzeke. Ondo harrapatuta gaude, baina. NATO da-eta ustez kosovoarren alde egin duena. Eta guk NATOren aurka egin behar beti.

Zerbait egin beharra zegoen, ez dut dudarik. Ez naiz inoiz bakezale itsua izan, uste baitut bestea menderatu nahia gizakiak duen instinto behin-behinena dela, eta indartsua kontrolatu behar dela beti, hau da, parean jarri behar zaiola kontrapisua. Utopietan ere, utopia txikietan sinesten dut nik. Sinesten dut herri hau zoriontsua izan daitekeela, edo kartzelak eraits daitezkeela. Uste dut lor litekeela kotxeak hirietatik desagertaraztea, jende xehea artearekiko zaletzea, edota emakumeak gizonezkoen apeten arabera gehiago bizi behar ez izatea. Sinetsi nahi dut ez-kerra noizbait sentimendu nagusi izango dela, eta utopia txiki guziak egin ahal izango direla. Horiei esker biziko garelaz zoriontsuago. Horiei esker biziko garelaz hobeto.

Baina ez dut uste munduak konponbiderik duenik. Ez dut uste boteretsuek armak pilatzeari inoiz utziko diotenik, eta gero eta botere gehiago gutziziatuko ez dutenik. Ez dut uste armarik saldu gabe jendeak elkarri joka aritzeari utziko dionik —Erdi Aroan ez zegoen, guk dakigunez, arku eta baleztekin maila handiko trafikoa egiten zuen amerikar gaiztorik, eta egurra banatzen zen bai ederki toki guztietan—. Ez dut uste soluzioa —ez naiz horren inozo— bi armaden artean boluntario armarik gabeak jartzea denik. Bonbardaketa? Sarajevoko biztanleak akitzear zudenean serbiarren posizioen kontrakoa baligarria izan zen: hor amaitu zen gerra. Ni poztu egin nintzen. ♣